MİMARLIK 425

DOSYA:
2022 / XVIII.
ULUSAL
MİMARLIK
ÖDÜLLERİ

MİMARLIK
GÜNDEM:
SAVAŞ,
MİMARLIK
VE YARALI
MEKÂNLAR

ANMA:
ENİS KORTAN

VURULAN
KENTLER VE
İNSANLIĞIN
SEÇİMİ

ÇEŞİTLİ,
DERİNLİKLİ,
KALABALIK:
DALOKAY'I
ANMAK

2022
PRITZKER
ÖDÜLÜ
KAZANANI
DIÉBÉDO
FRANCIS
KÉRÉ

KATILIMLI
TASARIM:
AYRIMLAR VE
İLİŞKİLER
ÜZERİNDEN
BİR
ÇÖZÜMLEME

ISSN 1300-4212
03
9 771300 421208

MİMARLIK
MAYIS-HAZİRAN 2022 / 425

Mimarlık dergisi web sitesi:
www.mimarlikdergisi.com

Mimarlık dergisi Facebook sayfası:
www.facebook.com/mimarlikdergisi

MAYIS-HAZİRAN 2022 ISSN 1300-4212 YIL: 59 SAYI: 425
Kapak: Beylikdüzü Fatma Ana Cemevi ve Kültür Merkezi, Mimarları: Mehmet Metin Polat, Bilge Altuğ (Fotoğraf: Yerçekim)

MİMARLAR ODASI TARAFINDAN İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR
Ulusal Süreli Yayın

YAYINLAYAN **Mimarlar Odası adına Yayın Komitesi**

YAYIN KOMİTESİ **T. Elvan Altan, Ayşen Ciravoğlu, Deniz Dokgöz, Zeynep Eres, Melis Özge Gayretli, Deniz Güner, Şebnem Önal Hoşkara, Deniz İncedayı, Nurbin Paker Kahvecioğlu, Aslı Tuncer Madge, Güven Arif Sargın, Çağda Türkmen**

MİMARLAR ODASI ADINA SAHİBİ **Eyüp Muhcu**
(SORUMLU) YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ **Melis Özge Gayretli**
EDİTÖR **Çağda Türkmen**
KONSEPT TASARIM **Raul Mansur** GRAFİK UYGULAMA **Tuğçe Ulusoy**

YAYIN YERİ
Adres Mimarlar Odası Genel Merkezi, Konur Sokak 4/2, Yenişehir 06420 ANKARA
Tel 0.312.417 37 27 **Faks** 0.312.418 03 61 **E-posta** yayin@mo.org.tr
www.mimarlikdergisi.com

DERGİ İNTERNET SAYFASI
Tasarım **H. Nilgün Kara Babacan** Programlama **Behiye Ermete**

ABONE VE REKLAM İLETİŞİM
Binat İletişim & Danışmanlık
Adres Barbaros Bulvarı, Dörtyüzlü Çeşme Sok. No: 2
Güneş Apt. K:6 D:7 34353 Beşiktaş / İstanbul
Tel 0.212.259 90 79 **Faks** 0.212.259 16 46
E-posta info@binatdanismanlik.com
Reklam Yöneticisi **Ayşegül Tuğtepe**

BASKI
12. Matbaa
İbrahim Karaoğlanoğlu Cad. No:35 Kat:1 Kağıthane / İstanbul
Tel 0.212.281 25 80 **Sertifika No.** 46618

BASKI TARİHİ: 6 Mayıs 2022

MİMARLAR ODASI ÜYELERİNE ÜCRETSİZ DAĞITILIR.
Fiyatı 10 TL **Abonelik** 55 TL **Öğrenci Aboneliği** 45 TL **Yurtdışı** 80$

TARANDIĞI VERİTABANLARI
Avery Index
Arthistoricum.net (Virtuelle Fachbibliothek Kunstgeschichte)
DAAI - Design and Applied Arts Index
EBSCO-Host
Ulrichs Periodical Directory

MİMARLIK YAYIN İLKELERİ
MİMARLIK dergisi Yayın Komitesi, oluşturduğu yayın ilkeleri çerçevesinde, dergiye gönderilecek yazılar konusunda aşağıdaki genel seçim ölçütlerini belirlemiştir:
· Ele alınan konularda, getirilen bakış açısında, değerlendirmelerde, kullanılan dilde, görsel ve yazılı belgelerde özgünlük bulunması;
· Aktarılan konularda ve görüşlerde çeşitlilik olması ve aranması, yazıların içerik açısından entelektüel katkıda bulunması;
· Farklı bakış açılarıyla ve diğer disiplinlerden alınacak katkılarla dergi içeriğinde zenginliğin ve çok yönlülüğünün sağlanması;
· Yurtiçi ve yurtdışında meslek alanındaki güncel konuların ve gündemin izlenmesi.
Dergide genel değerlendirme ölçütleri böylece ifadesini bulan makale ve inceleme-araştırma yazılarının yanısıra, yapı ve proje değerlendirmeleri ile mimarlık eleştirisi yazıları ve Cumhuriyet dönemi mimarlığına, 'toplum ve mimarlık' ilişkisini ortaya koyan konulara, 'çevre duyarlılığı ve mimarlık ilişkisi ve tartışmalarına' yönelik yazılara süreklilikle ve ağırlıkla yer verilmesi görüşü Yayın Komitesi tarafından benimsenmiştir. Dergi, mimar, öğrenci, akademisyen gibi mimarlığın mesleki uygulama, eğitim ve akademik araştırma alanlarından geniş ve zengin bir okuyucu profiline sahiptir. Hedef okuyucu kitlesinin bu homojen olmayan yapısı, konu seçiminden yazım diline kadar, yayınların değerlendirilmesinde dikkate alınan önemli ölçütlerden biridir.

MİMARLIK Dergisi Yayın Koşulları
MİMARLIK dergisinde yayımlanmak üzere yazı gönderenlerin, şu konulara dikkat etmelerini rica ederiz:
· Yazılar Word belgesi olarak dijital formatta kabul edilir: CD/DVD içerisinde ya da e-posta adresi yoluyla: yayin@mo.org.tr · Yazılar en fazla 2.400 kelime (başlık, yazar ismi, özet, notlar, kaynaklar, resimaltı yazıları hariç) olmalıdır. Yazıların içeriklerine ilişkin 150 kelimelik özet yazıyla birlikte gönderilmelidir. · Görseller tercihen dijital olarak ve şu formatta yazıyla birlikte iletilmelidir: tiff/jpeg/eps formatlarından birinde, uzun kenarı 15 cm, min. 300 dpi çözünürlükte. · Görseller için telif hakkı konusu yazar tarafından halledilmiş olmalıdır. Görselin alındığı kaynak (fotoğrafçı adı, arşiv bilgisi, kitap künyesi vb.) belirtilmelidir. · Kaynak gösteriminde şu yöntem kullanılır: Tekeli, İlhan, 2012, "Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı", **Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan**, (ed.) Ali Cengizkan, A. Derin İnan, N. Müge Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss.15-26. · Metin içi referans gösteriminde otomatik dipnot / sonnot kullanılır. Bir kaynak ikinci kez kullanıldığında şu format uygulanır: Tekeli, 2012, ss.15-26. · Yayın kararını Yayın Komitesi alır. Sonuç, yazara en geç 4 ay içerisinde iletilir. · Yayın Komitesi yazı hakkındaki görüşlerini yazara iletinceye kadar, yazar aynı yazıyı başka bir yayın grubuna göndermemeyi kabul eder. · Yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde, görselleriyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır. · Yazıdaki görüşler yazara aittir, Yayın Komitesi'ni bağlamaz.

dünyada mimarlık müzeleri

Mimarlık dergisinin 50. yılını kutladığımız 2013'ün ilk sayısıyla birlikte derginin "ayraç" bölümünde yeni bir koleksiyon oluşturmaya başladık. Ayraçları biriktirerek dünyada bulunan mimarlık müzelerinin bilgisini toplayabilir ve ziyaret edilecek yerler listenize ekleyebilirsiniz. Mimarlık müzeleri "ayraç" koleksiyonuna katkı vermek isterseniz bize yayin@mo.org.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

2 **İNGİLİZCE ÖZET / ENGLISH SUMMARY**
4 **MİMARLIK DÜNYASINDAN**

***MİMARLIK* GÜNDEM**
8 **Savaş, Mimarlık ve Yaralı Mekânlar** / Ahmet Tercan

ANMA
10 **Enis Kortan'ı Anarken** / Doğan Hasol

GÜNCEL
11 **Vurulan Kentler ve İnsanlığın Seçimi: "Kolektif Çaresizlik" mi? "Kolektif Mücadele" mi?** / Zeynep Gül Ünal

ETKİNLİK
14 **Çeşitli, Derinlikli, Kalabalık: Dalokay'ı Anmak** / Cem Dedekargınoğlu

DOSYA:
17 **2022 ULUSAL MİMARLIK ÖDÜLLERİ**

ÖDÜL
68 **2022 Pritzker Ödülü Kazananı Diébédo Francis Kéré: Yerelde, Yerelle Birlikte İnşa Etmek** / Elif Sidar Ökdemir

TEHDİT ALTINDAKİ KÜLTÜR MİRASI
71 **Mardin Tur Abdin Bölgesi'nden Kadim bir Süryani Mirası: Mor Abay Manastırı** / Murat Çağlayan

MİMARLIK-DEMOKRASİ-KATILIM
72 **Katılımlı Tasarım: Ayrımlar ve İlişkiler Üzerinden Bir Çözümleme** / Ferhat Hacıalibeyoğlu

TEMA[S]
78 **Wodiczko'nun Evsizler Aracı** / Ece Buldan

DOSYA: 2022 ULUSAL MİMARLIK ÖDÜLLERİ

Katılımlı Tasarım: Ayrımlar ve İlişkiler Üzerinden Bir Çözümleme

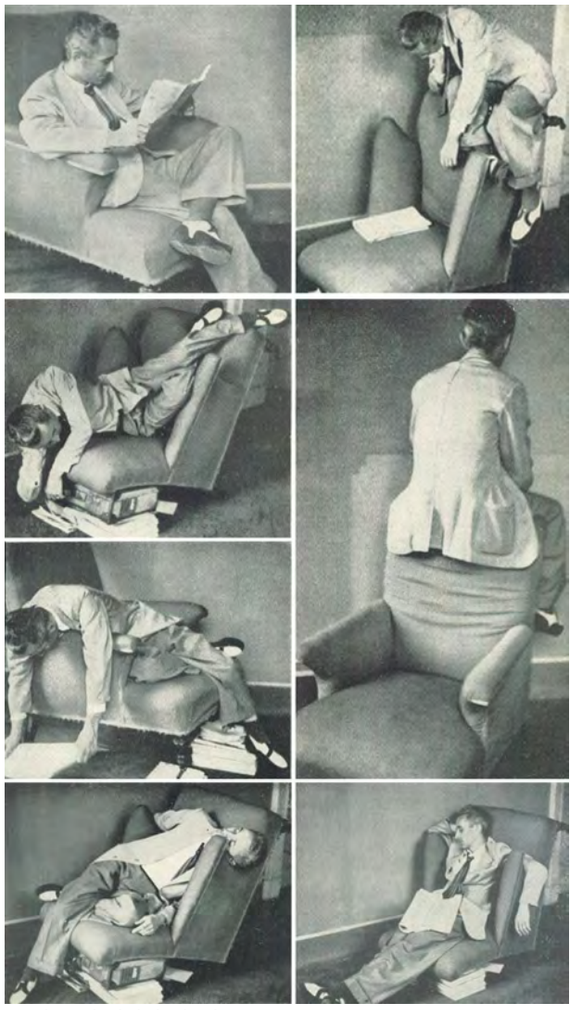
Ferhat Hacıalibeyoğlu

Mekânın salt tasarlanarak değil deneyimlenerek var oluşu ve bu çoklu varoluşların taşıdığı eylemsellik değeri, süreci ve süreç odaklılığı mimarlık ortamının önemli tartışma konularından biri kılıyor. Katılımlı tasarım süreçlerini mimari kuramsal çerçevesini kurarak ve pratik örneklerine değinerek tartışan yazar, tanımları "ne olduğu" kadar "ne olmadığı" üzerinden de anlamaya çağırıyor.

Mimarlık alanında katılımlı tasarım tanımı, beklentileri ve özellikleri üzerinden ifade edildiğinde kendisini geleneksel olarak tariflenen tasarım süreçlerinin karşısında, alternatif bir konumda bulur. Katılımlı tasarımın anlamı ve özellikleri, konumlandırıldığı bu karşıt pozisyonda ayrımların ve zıtlıkların altı çizilerek belirginleşir. Başka bir deyişle katılım kavramı, mimarlık alanında ve tasarım süreçlerindeki yerini salt ne olduğunun ifadesi üzerinden değil, aynı zamanda ne olmadığı üzerinden, karşıtını da göstererek eleştirel bir yaklaşımla ortaya koyar. Bu eleştirel konum bir taraftan kavrama özgü değerleri ve onu önemli kılan özellikleri ön plana çıkarırken diğer taraftan da mutlak ve sınırları belirgin bir tanımdan çok, daha kapsayıcı ve genişleyebilir bir tanım aralığını işaret eder. Karmaşık ya da açıklaması zor olan tanımların karşıtlarıyla ortaya konulması bunların daha kolay ifade edilmeleri ve daha anlaşılır olabilmeleri için bir yöntem olarak kullanılabilmektedir. Buna karşın zaman içinde tanımların netleşmesi ve ayrımların anlaşılır olmasıyla birlikte karşıtlıklar üzerinden ifadelere de daha az gerek duyulmaktadır.[1]

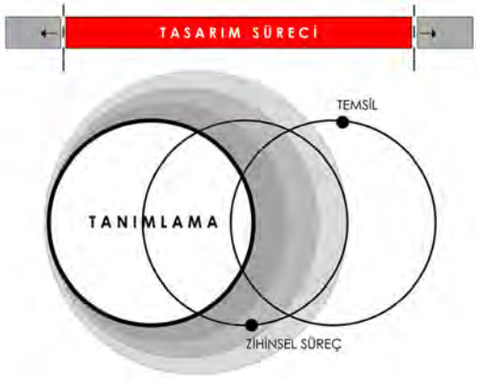
Katılımlı tasarıma ilişkin; özünde kullanıcıyı merkeze alarak tek taraflı ve içe dönük gelişen tasarım süreçlerine karşı çoğulcu ve demokratik bir yanıt olarak mimarlık gündeminde yer alması; mekânın fiziksel bir nesne olarak değil, sosyal ve kültürel bir olgu olarak kavranması; yukarıdan aşağı gelişen otoriter ve sonuç ürün odaklı değil, aşağıdan yukarı gelişen problem ve süreç odaklı yaklaşım olması; genelleyici ve toptancı bir kavrayışın değil, tercihlere ve beklentilere yakınlaşmanın önemsenmesi gibi tanımlamalar, yukarıda değinilen "karşıtı üzerinden anlamını var etme" örnekleri olarak hızlıca sıralanabilir. Öte yandan tanımlar bir tarafta karşıtlıklara ve ayrımlara işaret ederken, diğer tarafta ilişkiler ve ortaklıkların arandığı ifade aralıklarını içerebilmektedir. Tasarım sürecinin tanımlarını, süreci etkileyen aktörlerin konumlarını ve kullanılan iletişim araçlarını etkileyen katılımlı tasarım yaklaşımları; tasarımcı ve kullanıcıya ait soyut-somut mekân ayrımlarını gevşeten çok yönlü ve çok paydaşlı iletişim ortamlarını var ederek geleneksel

Ferhat Hacıalibeyoğlu
Doç. Dr.,
Dokuz Eylül Üniversitesi
Mimarlık Bölümü

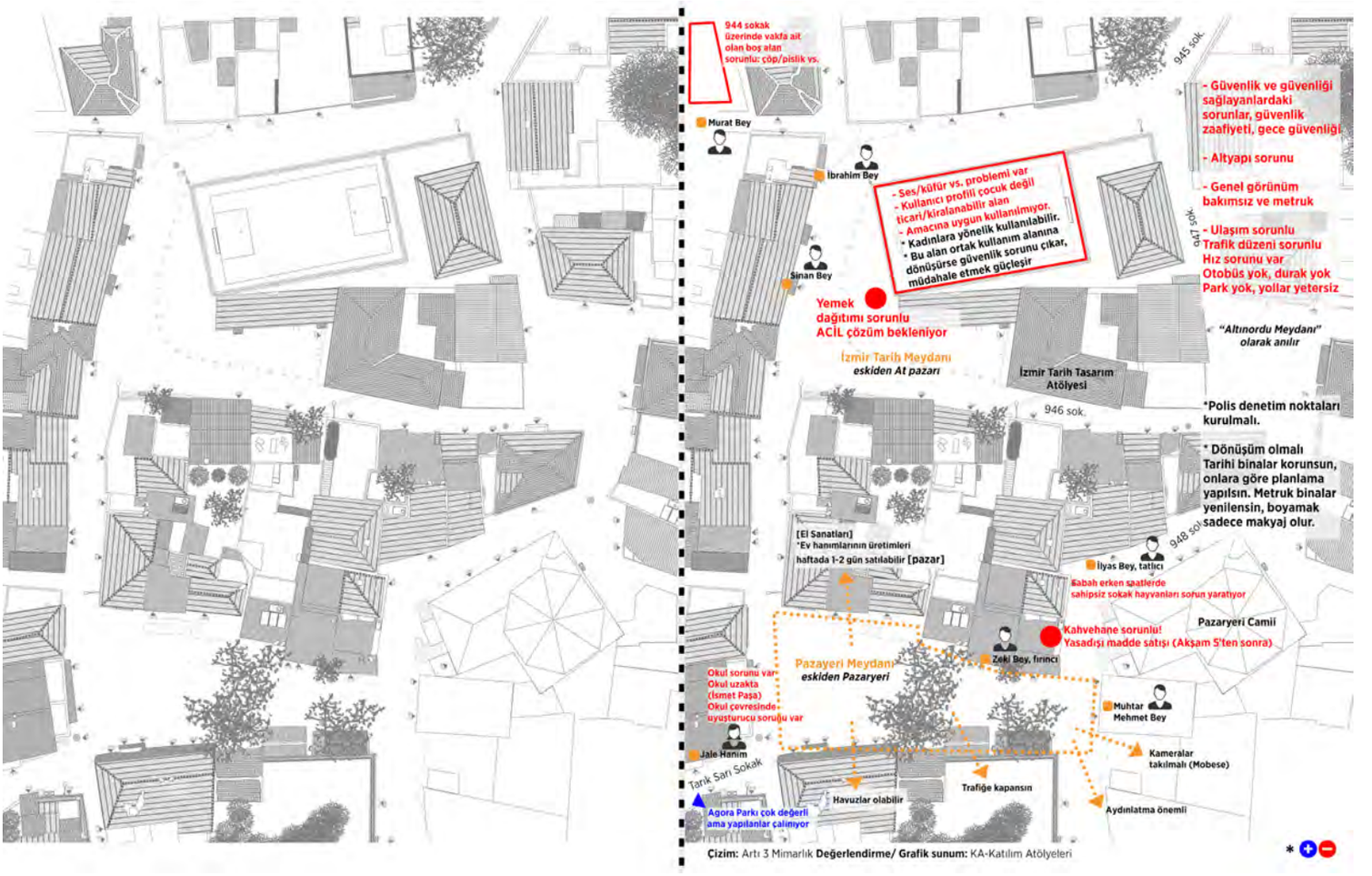
Kaynak: https://www.domusweb.it/en/from-the-archive/2012/03/31/searching-for-comfort-in-an-uncomfortable-chair.html [Erişim: 09.04.2022].

1. Rahatsız bir koltukta konfor arayışı (Bruno Munari, 1944)

Kaynak: Hacialibeyoğlu, Ferhat, 2013, "Mimari Tasarım sürecinde Kullanıcı Katılımı Üzerine Bir Model Önerisi", yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, s.49.

2. Mimari tasarım sürecinde kullanıcı katılımlı yaklaşımla büyüyen tanımlama evresi

Kaynak: KA-Katılım Atölyeleri Arşivi

3. Atölye ortamında iki farklı uzmanlık alanının iş birliği, 2017.

karar ve tasarım süreçlerine nazaran karşılığı ender bulunan toplumsal iletişim ve birbirinden öğrenme süreçleri olarak karşılık bulabilmektedir. Bu kapsamda çalışma, katılımlı tasarım süreçleri üzerinden tasarımcı-kullanıcı ve teorik-pratik alan ilişkilerini tartışarak bu ilişkilerin tarif ettiği kavram-olgu, ideal-gerçek ve soyut-somut gibi ikilikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tüm bu ifadeler çerçevesinde ilk olarak katılımlı tasarım süreçleri; yerleşik işleyişte tasarım ve kullanım olmak üzere ayrışarak kutuplarda konumlanmış iki temel bilgi üretim alanın varlığından ve bu iki alanın ilişkisinin öneminden yola çıkarak, her iki etkinlik alanını yakınlaştıran ve sistematik biçimde ilişkilerini açığa çıkaran bir iletişim ağına temellenmektedir. Dolayısıyla yine bir ayrım ve bu ayrışmayı çözümleyecek bir ilişki arayışından söz etmek mümkün. Schulz'un mekân ve yer diyalektiği üzerinden tanımladığı, insanın kendi yaşam çevresini yaratma arayışı[2] ve Lefevbre'in, kullanıcının deneyimlediği mekân ile tasarlanan mekân arasındaki ayrıma işaret eden soyut-somut mekân tanımlamaları,[3] temel referanslar olarak hatırlanabilir. Değinilen bilgi üretim alanlarından ilki tasarımcının profesyonel bilgisinin ve meslek alanına ait iletişim dilinin egemen olduğu uzmanlık alanıdır. Teknik bilgi, deneyimlerle oluşan birikim, sezgisellik ve yaratıcılık bu bilgi alanını tanımlayan temel bileşenlerdir. Karar, tasarım ve uygulama aşamalarından oluşan bu alanın en özgün, içe dönük ve bireysel etkinlik alanı ise tasarlama sürecidir. Tasarımcının egemenliğinde tanımlama, zihinsel süreç ve soyut-somut temsillerden oluşan; anlama, yorumlama ve üretmeye temellenen tasarım etkinliği, olası gerçekliğe dair kararların alındığı eylem alanıdır. Soyut mekândan somut mekâna uzanan bu süreçte kullanıcının varlığı dolaylı ve genel geçer kavrama biçimleriyle gözlenebilmektedir.

Diğer taraftan somut mekân ve bu mekânlarda gerçekleşen yaşam pratikleri, kullanım süreçlerinin kendi bilgi üretim alanını var eder. Mekânın salt geometrik bir düzen ve kendi başına var olan bir nesne olarak algısının tersine, yaşamsal ve toplumsal ilişkiler üzerinden tariflenen bir vaka olmasından hareketle, kullanıcıya ait deneyim odaklı bilginin varlığı önem kazanmaktadır. Katılımlı tasarım süreçlerini var eden temel düşünce kullanıcıya ait özelliklerin farkına varılması ve kullanıcının tasarım süreçlerindeki durumunun tartışılması olduğundan, bu alana ilişkin irdelemeleri biraz daha derinleştirmek gerekebilir. Öyle ki kullanıcılar onlara sunulan mekânları ve bu mekânların konumlandırdığı tanımlı eylem aralıklarını deneyimlerken bir yandan da bu mekânlardaki koşulların sunduğu fırsatları keşfeden, bunları manipüle eden ve dönüştürebilen davranışlar ortaya koyar. İnsanın doğasındaki devinim olgusu ve sosyo-kültürel çözümlemelere temellendirilebilecek bu durum, özünde "müdahale" kavramıyla ilintilidir ve uygunlaştırma, uyarlama, dönüştürme, değiştirme gibi birçok eylem biçimiyle gündelik yaşamda görünür olmaktadır. İzlerini genellikle özel yaşam alanlarında belirgin biçimde oku-

Kaynak: KA-Katılım Atölyeleri Kaynak: KA-Katılım Atölyeleri Arşivi

4. "Agora Benim Parkım" projesi katılımlı tasarım atölyesi, 2015.

Kaynak: KA-Katılım Atölyeleri Arşivi

5. Anafartalar Caddesi yerel katılım atölyeleri saha iletişim etkinlikleri ve "Havra Sokağı Tasarımla Buluşuyor" projesi odak grup katılım atölyeleri, 2017.

yabildiğimiz kullanıcı ve mekân arasındaki bu türlü müdahale biçimleri ile kullanıcılar bir anlamda sezgisel olarak bilgi üretir ve gündelik yaşam pratiklerine yaslanan bu üretim olasılıkları yeni durumlar / pozisyonlar açığa çıkarır. (**Resim 1**) Certeau koşulların sunduğu fırsatlara bağlı olsalar da sınırları aşarak bir anlamda dayatmalardan sıyrılabilen bu davranışları "kullanımlar" olarak ifade ederek bunların mekânın kuralına uymayan, mekânı yolundan döndüren "taktikler" olduğunu belirtir.[4] Bu da bireyin sergilediği davranışların olanakları keşfederek ve somut bir tanımın üzerine yeni katmanlar ekleyerek bir anlamda pratiğin, eylem içinde var olan boşlukları doldurması, mekânın deneyim üzerinden yeniden kurulmasıdır. Ayrıca kullanıcı-mekân etkileşimlerinin yanı sıra kullanıcının kültürel ve sosyal değerler üzerinden oluşturduğu ilişkiler, davranış kalıpları, gündelik yaşam motifleri gibi özellikleri ile çok boyutlu olarak anlamlandırdığı deneyimlere temellenen kullanıcıya ait bu uzmanlık alanı, bağlama özgü konumlu bilgi ağının varlığı ve keşfi adına da oldukça önemlidir. Özellikle dışarıdan algılanması kolay olmayan örtük ve özgün ilişki katmanlarının açığa çıkarılması, topluluk ilgilerinin anlaşılması, sakınılan ve tercih edilen durumların tespit edilebilmesi, bu bilgi alanına yakınlaşmaya yönelik düşünceler ile olasıdır. Dolayısıyla tasarım sürecinde katılımlı yaklaşımlar mekanı gelecekte kullanacak kullanıcıların önemsenerek karar ve tasarım süreçlerinin başından itibaren belirli aşamalarda, çeşitli düzeylerde ve farklı yöntemlerle bilinçli ve sistematik biçimde işleyişe dahil edilmesi fikriyle gerçekleşmektedir. Bu yaklaşımı geleneksel tasarım süreçlerindeki tanımlama evresinin genişleyerek kavranması olarak ifade etmek olasıdır. (**Resim 2**) Sanoff, kullanıcıları birer uzman olarak tanımlar ve kullanıcıların problemleri saptama konusundaki becerisinin altını çizerek her iki alana ait uzmanlıkların paylaşılması durumundaki ortaklıkların verimli sonuçlara ulaşabildiğini belirtir.[5] Bu düşünce kullanıcı-mekân uyumu, kullanıcı-çevre ilişkileri, kullanıcı tercihleri ve kullanıcı davranışları gibi konulara yakınlaşarak farklı türde değer ve kodlara sahip bilgi ağlarının ilişkilendirildiği iş birliği ortamlarını yaratmaktadır. Böylece işleyişe ve yönteme bağlı olarak aktörler ve rollerin çeşitlenerek iletişim araçlarının yorumlandığı bu ortamlarda, başta değinilen ayrımlar çözülmeye ve bulanıklaşmaya başlayarak yerlerini ilişkilere ve güçlü bağlara bırakır. (**Resim 3**)

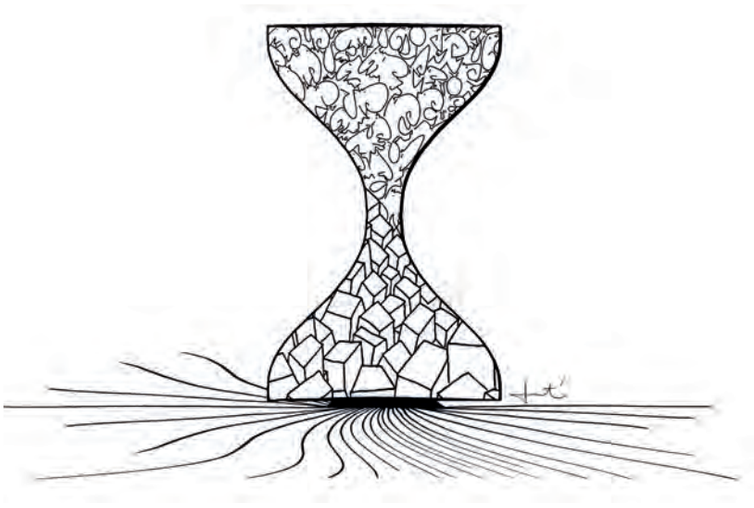
Tartışılması gereken diğer ayrım ve ilişkiler bütünü, kullanıcıyla birlikte tasarım yönteminin uygulandığı süreçlerdeki teori ve pratik alan ilişkileridir. Teorik alanda kavram, model, yöntem ve araçlar üzerinden ortaya konulan yaklaşımların pratik alanda nasıl karşılık bulduğu, uygulama deneyimlerinde hangi problemlerin konu edinildiği ve ne gibi zorluklarla karşılaşıldığı önem kazanır. Teorik ve pratik alan ilişkileri zemininde katılımlı tasarım kavramının hangi tanımlara / kavramlara yakınlaştığı ve hangi özelliklere gereksinim duyduğu gibi konuların anlaşılması, bu iki alanın karşılıklı etkileşimini var edebilmek ve kavramlarla olgular arasındaki tansiyonu ölçebilmek için değerlidir. Öyle ki kavramlar tanımları ile var olur, kapsadıkları ve dışında bıraktıkları ile bir çerçeve oluşturur. Yöntem ve modellerin var olduğu bu düzlem ya da bilgi alanı, deneyim alanının bilgisine de gerek duyarak, olgular üzerinden sınanır ve gelişir. Kavramlar teorik alanda ideal olanı tanımlarla ortaya koyarken olgular pratik alanda gerçekleri sunar. Gerçeklerin ideallere üstün geldiği sonuçları da var edebilen bu ilişkiler ağı; bağlama, koşullara, problemlere ve ilgililerine göre her seferinde bağımsız ve özgün bilgiyi üreterek sürekli gelişir. Birikimler üzerinden gelişen bu ağ aynı zamanda ortaklaşan özellikler üzerinden belirginleşen durumları ve gerekli koşulları da ortaya koyabilmektedir. Bu kapsamda demokrasi kavramının çatısı altında birey-toplum ilişkileri üzerinden diyalog ve etkileşimli öğrenme süreçlerine işaret eden katılım kavramı, özünde iletişim fikriyle doğrudan ilişkilidir. Çoğulculuk, topluluk ve müzakere gibi olguları çağırarak bu olguların var olması için gereken zemine ihtiyaç duyar. Birlikte hareket etme, tartışma, eleştirme ve üretme ortamı olarak karşıtlıkları barındırır ve karşıtların birbirini yok etmeden farklılıkları ile temsil edilebildiği bir süreç olma özelliği ile varlık gösterir. İşleyişi belirleyen süreç olma hali, öncesiyle ve sonrasıyla bağlantılar kuran ve yeni bağlar oluşturan, yaşayan ve sürekli canlı olmayı gerektiren bir faaliyeti ifade eder. Çok yönlü ilişkilerle ileri geri beslenerek doğrusal ve tanımlı bir yol çizemeyen bu dinamik

işleyiş, yönetme becerisi ve anlık karar verme durumlarını gerektiren saçaklı ve döngüsel bir yapıyı beraberinde getirmektedir. Böyle bir işleyişin gerçekleşebilmesi ölçeğe bağlı olarak ulaşılabilirlik ve kavranabilirlik unsurlarıyla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla erişimlere olanaklı boyutları, tanımlı kullanıcı gruplarının varlığı ve aidiyet gibi kavramlarla kurduğu bağların gücü, her iki bilgi alanından gözlemlenen çerçevede yerelliği önemli bir unsur olarak belirginleştirmektedir. Bu anlamda Tekeli, katılım ve yerellik ilişkisine değinirken merkezden yerele inildikçe yerelde yaşayanların katılımcılık taleplerinin yükseldiğini, ayrıca yerel ve küçük topluluklarda katılım fikrinin ve eyleminin daha olanaklı hale geldiğini belirtir.[6] Özetle; iletişim, diyalog, zamana yayılan doğasıyla süreç olma özelliği, tanımlı yapısı ve kavranabilir ölçeğiyle yerellik, katılımlı tasarım deneyimlerinde öne çıkan belirleyici unsurlar olarak sıralanabilmektedir.

Bu noktada yukarıda oluşturulmaya çalışılan çerçeveyi destekleyecek biçimde İzmir'de gerçekleştirilen bazı katılımlı tasarım süreçlerine kısaca değinmekte fayda var. 2015 yılından itibaren kuram ve uygulama alanlarının etkileşimiyle yürütülen bu çalışmalar; yerel yönetim, akademi ve sivil toplum örgütlerinin iş birliklerini yaratan ortamlarda gerçekleşiyor.[7] Çalışmalar karar süreçlerinde kullanıcı talep ve beklentilerine odaklanan iletişim ve bilgilendirme düzeylerinden, kullanıcı gruplarının doğrudan ve eylemli olarak katkı koyduğu üretken süreçlere kadar çeşitli boyut ve düzeylerde karşılık buluyor. Birlikte yapma ya da uygulamaya esas olacak fikir düzeyindeki temsillerin somut düzlemlerde geliştirilmesiyle, uygulama aşamalarına kadar uzanan katılımlı tasarım süreçleri; izlediği yollar, kullandığı araçlar ve ulaştığı sonuçlar bağlamında özgün deneyimlerdir. Süreç ve sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerle başka bir çalışmanın konusu olarak geniş kapsamda ele alınabilecek bu özgün süreçler; İzmir'in tarihî merkezinde nitelikli yaşam çevreleri oluşturmak için farklı kullanıcı gruplarının paydaşlığıyla kentsel ve mekânsal problemlere odaklanan yerel deneyimler olarak alana katkı sağlamaktadır. (**Resim 4, 5**) Büyük ve etki alanı geniş bir ölçeği konu edinen çerçevede, kullanıcı ve çevre problemlerini esas alan bu çalışmalar, küçük müdahalelerle kullanıcıya yakınlaşabilmesi ve görünür etkiler yaratan çıktılara ulaşılabilmesiyle önem taşımaktadır.

SON SÖZ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren birçok meslek alanını etkileyen katılım kavramı tasarım alanında da karşılık bulmuş; mimarlık alanı da bu süreçte tanımları ve icrası üzerinden katılım fikrinden etkilenerek birey-özne temelli yaklaşımlar ile sorgulanmaya ve tartışılmaya başlamıştır. (**Resim 6**) Aradan geçen bu uzun süreçte katılım kavramı halen yukarıda değinilen ayrımlara ve ilişkilere tutunarak tasarım süreçlerini etkiliyor, kavramsal ve yöntemsel olarak gelişiyor. Bu süreçte katılımlı tasarım yaklaşımları yerleşik işleyişin yerine geçmeye, o alanı bütünüyle kaplamaya aday bir alternatif olarak değil ancak küçük müdahalelerle büyük kazanımlar yaratan karşılıkları ile bir seçenek olarak var olmaya ve anlamını kendi üzerinden var etmeye devam ediyor. Deneyimlerle sınanarak gelişen ve birbirinden öğrenerek ilerleyen doğası gereği süreçlerinin sonuçlarından daha değerli olduğu vurgusuna sahip katılımlı tasarım

6. Yazarın kaleminden

yaklaşımları; bir anlamda sonuçlara dair ikincil bir pozisyon üreterek kavranabiliyor. Sürece ve onun barındırdığı potansiyellere atfedilen bu önem doğru ve yerinde olmakla birlikte bugün artık sonuçlara dair beklentiler ve tespitler de dikkate alınmakta, süreç ve sonuçlara dair daha bütüncül bir kavrayış ortaya konmaktadır. Katılımlı tasarım süreçlerinin olumlu-olumsuz yönlerinin, eksik kalan ve geliştirilmesi gereken taraflarının bu bütüncül kavrayışla ve çok boyutlu ele alınması tanımlayıcı ve yol gösterici olabiliyor. Bu yaklaşım, katılımlı süreçlerin kullanıcılar, tasarımcılar, ilgili diğer paydaşlar ve hatta toplum karşısında algısının doğru bir şekilde tesisi adına da değerli. Dolayısıyla fikrin kendisi üzerinden anlamını yok etmemesi ve inandırıcılığını yitirmemesi adına süreçlerin sonuçları ile birlikte tüm yönleri ile ortaya konulabilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan kavramın etkisi, düzeyleri ve yaklaşım biçimleri nedeniyle farklı tür ve boyutlarda ele alınabiliyor olması, amaç olmaktan çıkarak örtük biçimde yönlendiren ve belli düşünceleri empoze eden bir araç haline dönüşme riskini de beraberinde getiriyor. Başta değinilen ifadeye geri dönersek, önemli olan katılımlı tasarım süreçlerinin "ne olmadığının" doğru ve anlaşılır biçimde ortaya konulmasıdır. Ne yapabileceğinden çok ne yapamayacağının bilinmesi de bir o kadar önemlidir. ❖

NOTLAR

1. Giovanni Sartori *Demokrasi Kuramı* kitabında "ex adverso" ve "o contrario" ifadelerini kullanır. Demokrasinin ne olmadığı hakkında geniş miktarda karşılıklar olduğunu belirten Sartori, demokrasi tanımının tamamlanabilmesi için karşıtını da görmek ve anlamak gerektiğini vurgular: Sartori, Giovanni, 1977, **Demokrasi Kuramı**, (çev.) Deniz Baykal, Siyasi İlimler Türk Derneği, Ankara.

2. Norberg-Schulz, Christian, 1971, **Existence, Space & Architecture**, Studio Vista, Londra.

3. Lefebvre, Henri, 2014, **Mekânın Üretimi**, (çev.) Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.

4. De Certeau, Michel, 2008, **Gündelik Hayatın Keşfi I**, (çev.) Lale Arslan Özcan, Dost Kitabevi, Ankara.

5. Sanoff, Henry, 2000, **Community Participation Methods in Design and Planning**, John Wiley&Sons, New York.

6. Tekeli, İlhan, 2010, **Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları,** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

7. Bu çalışmalar KA-Katılım Atölyeleri tarafından yürütülüyor. İzmir ölçeğinde yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve akademiyle kurulan ilişkiler üzerinden kuram ve pratik alanında katılımlı tasarım süreçlerine ilişkin çalışmalar yürüten bu bağımsız inisiyatif; Zehra Akdemir Veryeri, Ferhat Hacıalibeyoğlu, Fulya Selçuk (kurucu-yürütücü ekip) ile Yeliz Keskin, Rafet Utku, Sera Naz Ersoy'dan (çalışma ekibi) oluşmakla birlikte gönüllülerin ve ilgililerin katılımlarıyla genişliyor.